

PAPER DETAILS

TITLE: Türk Resminde Geleneksel Sanatların Soyut Sanat ile Ele Alınması

AUTHORS: Ahmet Bayir, Seyma Kurt

PAGES: 157-163

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4052999>

Türk Resminde Geleneksel Sanatların Soyut Sanat ile Ele Alınması

Handling Traditional Arts with Abstract Art in Turkish Painting

Ahmet BAYIR¹

Şeyma KURT²

¹Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, Erzurum, Türkiye

²Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Erzurum, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 08.07.2024
Revizyon Talebi/Revision Requested: 01.10.2024
Son Revizyon/Last Revision: 21.01.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 23.01.2025
Yayın Tarihi/Publication Date: 21.03.2025

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Ahmet BAYIR
E-mail: ahmetbayir@atauni.edu.tr

Cite this article as: Bayır, A. & Kurt, Ş. (2025). Handling Traditional Arts with Abstract Art in Turkish Painting. *Art and Interpretation*, 45, 157-163.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

ÖZ

Avrupa'da sanat akımlarının gelişim süreci, yeni fikirlerin veya fikir ayrılıklarının etkisiyle şekillenmiştir. Bu bağlamda, soyut kavramının da birçok düşünce ve fikirlerin birleşimiyle ortaya çıktığı görülmektedir. Soyut sanat ilk olarak 20. yüzyılda Wassily Kandinsky tarafından ele alındığı bilinmektedir. Soyut tarzın çıkış noktası ve ilk izlenimleri, Monet ve Cézanne'nin çalışmalarında belirginleşmektedir. Claude Monet'in "Gün Doğumu" isimli tablosu ve Paul Cézanne'nin nesneyi küp, kare ve dikdörtgen şekillere indirgeyerek Kübizm temellerini atması sonucu, non-figüratif ve geometrik soyut sanatın ortaya çıkmasına ilham olmuştur. Avrupa'da gelişen soyut sanatın Türk resmine etkisi 1950'li yılları bulmaktadır. Aslında Türk sanatının geçmiş dönemlerde soyut sanata yabancı olmadığı, Orta Asya Hun Dönemi Pazırık kurganlarındaki örneklerde ve geleneksel Türk sanatlarında karşımıza çıkmaktadır. Soyut sanatın Türk sanatına girişiyle birlikte birçok sanatçı soyut ifade biçimlerine yönelmişlerdir. Soyut sanat, Türk resminde erken dönemlerden beri süregelen Türk sanatlarının öneminin açığa çıkmasına neden olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın başlaması ve devamı, Türk sanatçıların Anadolu'yu daha detaylı keşfetmelerine ve değerlendirmelerine yol açmıştır. Bu süreçte sanatçıların, Anadolu'nun farklı yerlerini gezip incelemeler yapmaları, Türk sanatının köklerini araştırmaları ve bu köklerin Orta Asya ile ilişkilerini kurgulamalarına neden olmuştur. Türkler, geçmiş dönemlerde sanatın pek çok alanında etkin olmuşlardır. Bu açıdan hem mimari hem de el sanatları gibi birçok sanat dalında, günümüze kadar ulaşmış olan önemli eserler bulunmaktadır. Bunlardan özellikle el sanatlarında bilhassa dokuma örneklerinde soyut biçimlerin çok başarılı örnekleri dikkat çekicidir. Türk sanatçıları, Milli geleneklerden ve erken dönem Türk sanatının 20. yy'a kadar olan eserlerden ilham alarak çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bu araştırmada, Türk sanatçılarının çalışmalarında, geleneksel Türk sanatlarının izlerini, soyut tarzda ele aldıkları eserler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel sanatlar, Soyut sanat, Türk sanatı

ABSTRACT

The development process of art movements in Europe has been shaped by the influence of new ideas or differences of opinion. In this context, it is seen that the concept of abstract emerged with the combination of many thoughts and ideas. It is known that abstract art was first taken up by Wassily Kandinsky in the 20th century. The starting point and first impressions of the abstract style become evident in the works of Monet and Cézanne. As a result of Claude Monet's painting "Sunrise" and Paul Cézanne's laying the foundations of Cubism by reducing the object to cube, square and rectangular shapes, it inspired the emergence of non-figurative and geometric abstract art. The influence of abstract art developed in Europe on Turkish painting dates back to the 1950s. In fact, the fact that Turkish art was not alien to abstract art in the past is seen in the examples in the Pazırık kurgans of the Central Asian Hun Period and in traditional Turkish arts. With the introduction of abstract art into Turkish art, many artists turned to abstract forms of expression. Abstract art has revealed the importance of Turkish arts in Turkish painting, which has been going on since early times. In particular, the beginning and continuation of World War II led Turkish artists to explore and evaluate Anatolia in more detail. In this process, artists traveled to different parts of Anatolia and made investigations, researched the roots of Turkish art and constructed the relations of these roots with Central Asia. Turks have been active in many fields of art in the past. In this respect, there are important works that have survived to the present day in many branches of art such as architecture and handicrafts. Of these, very successful examples of abstract forms, especially in handicrafts, especially in weaving examples, are remarkable. Türk sanatçıları, Milli geleneklerden ve erken dönem Türk sanatının 20. yy'a kadar olan eserlerden ilham alarak çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bu araştırmada, Türk sanatçılarının çalışmalarında, geleneksel Türk sanatlarının izlerini, soyut tarzda ele aldıkları eserler incelenmiştir.

Keywords: Traditional arts, abstract art, Turkish art

Giriş

Avrupa'da resim sanatı 19. yy'a kadar 'obje' den hareket edilmiştir. 19.yy'da doruk noktasına çıktığı görülmektedir. Bu süreçten sonra yapılacak olanın o güne kadar ki yapılandan farklı olması gerekliliği düşünülmüştür. Toplum ve yaşayış ile birlikte sanatçıları ve resim sanatı da değişim göstermiştir (Yılmaz, 2009, s. 1-2). Yirminci yüzyılda sanayi ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte sanat alanında da gelişmeler görülmüştür.

Yirminci yüzyılın ilk yıllarında, sanatta nesnel gerçeğin öznel nesnellığe dönüşmesi, görünenin görünen gibi olmadığı anlayışından ivme kazanarak ve dış dünyanın birebir sunumunu giderek önemsiz

kılmıştır (Öndin, 2019, s. 147). 20. yüzyıl ile birlikte gelişen soyut sanat, sanatçıların düşüncelerini, duygularını rahatlıkla aktarabilecekleri bir sanat akımı olmuştur. O zamana kadar sanatçıların bu özgürlüğe ulaşamamış olmaları soyut sanatı önemli kılmıştır. Soyut sanat ile birlikte sadece düşünsel olarak değil aynı zamanda resim tekniği açısından da serbest kalmayı sağlamıştır.

Soyut sanat ve soyutlama, dış gerçekliği reddeden ve yalnızca düşünsel bir betimlemenin iç pratikleri olmayan kavramlardır. Onlar, özü anlamaya çalışan, sanatçının iç sesine kulak veren, bu bağlamda şekilsellikten uzaklaştıkça kendini bulan bir anlayışın ürünüdür. Dolayısıyla, herhangi bir sanat dalında, şekilselliğin geri plana itilmesi gerçek dünyanın daha soyut bir versiyonunun öne çıkarılmasından çok, zihinsel yapının daha somut bir şekilde ifade edilmesinin en açık belirtisidir. (Gece, 2020, ss. 26-27).

İçinde yaşadığımız fiziksel gerçekliğe bakış açımızdaki değişikliğin sonucu olarak, soyut bir dünya görüşü oluşmuştur. Sanatçı, gerçeklikten koparak düşüncelerini bir forma dönüştürmüştür. (Yılmaz, 2009, s. 2).

Avrupa sanatında soyutlama süreci yaşanırken, aynı dönemde Türk resim sanatında soyutlama süreci, orada olduğu gibi bir gelişim gösterememiştir. Soyut resim, doğal bir süreç geçirmeden resim sanatımıza dahil edilmiştir.

Türk sanatçıların soyut tarzda çalışmaları sırasında kendi öz kültür ve tarihinden beslenmeleri onlara zengin materyaller elde etmelerini sağlamıştır. Türklerin erken dönemlerden beri sanat alanında önemli bir yere sahip olmaları onlara büyük bir birikim kazandırmıştır. Bu birikimlerden başlıca; damgalar, alfabeler ve Türk el sanatlarını sayabiliriz.

Bu araştırmada da 1950 sonrası, Türk sanatçıların soyut tarzda yapmış oldukları eserler belirlenerek, erken dönem Türk sanatlarıyla ilişkileri incelenmiştir.

Araştırmada kullanılan yöntem, nitel araştırma veri toplama tekniklerinden tarihi araştırma ve tarama yöntemlerine göre çalışılmıştır. Araştırma süreci literatür tarama yöntemi ile yapılmıştır.

Modern Batı Sanatında Soyut

20. yüzyılın başına kadar, resim çoğunlukla fiziksel dünyayı temsil etmiştir. Daha sonra, bazı batılı sanatçılar o dönemde duyguları ifade etmeye başlamışlardır, böylece soyut sanatın gelişmeye başladığı görülmektedir (Hodge, 2019, s. 184).

Batı'da soyuta doğru giden süreçte o dönemin sanat akımları ve sanatçıları soyut sanatın ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bunlardan en önemli sanatçılardan biri olan Paul Cézanne, kübizm akımının oluşmasına etkili olan sanat görüşü, nesnelerin ve objelerin geometrize edilerek soyut düşünce temellerini atmıştır. O dönem sanatçıları, Cézanne'nin anlayışını nesne ve objeleri olduğundan farklı bir şekilde hem biçim hem renk olarak çalışmalarında yenisinden ele almışlardır.

Kandinsky'nin öncülüğünü yaptığı soyut anlayış, Delaunay'ın lirik soyutlamaları, Mondrian'ın evrensel çerçeveyi belirleyen, fiziksel ve ruhsal dünyanın uyumuna ilişkin özlemi, Maleviç'in teknolojik dünyaya karşı çıkan tinsel tablolarıyla konumunu sağlamlaştıracak

2. Dünya Savaşı sonrasında pek çok Avrupa ve ABD sanat çevresini etkisi altına almıştır. Batı'ya yönelen Türk resim sanatının da etkilenmemesi kaçınılmazdı. (Yaşar, 2019, s. 3).

Empresyonistlerin sergisinde rengi ve ışığı gören Kandinsky saf bir resimsel dil yaratabilme yönündeki kendi uğraşısını 1909' da "Doğaçlamalar", 1910' da "Kompozisyonlar", 1911'de "İzlenimler" gibi müzikal isimler verdiği soyutlamacı yapıtlarıyla sürdürmüştür (Antmen, 2021, s. 85).

1910 yılında kırk dört yaşındayken ilk soyut resmini yapmıştır. Bu bir sulu boyadır. Suluboya tekniği hem ona büyük bir özgürlük hem de resim yapmada büyük bir hız kazandırmıştır (Bonfand, 2015, s. 20).

Görsel 1.

Wassily Kandinsky, *Sulu Boya*, 1910, 49,6 x 64,8 cm

Türk Resim Sanatında Soyut Sanat

Türkiye'nin sanat ve kültür yönünde özellikle modern sanat anlamında resim ve heykelde sanatsal faaliyetleri ile ilgili 1927'den sonraki yoğun çalışma süreci, 2. Dünya savaşının etkisi ile yönünü Anadolu'ya çevirmiş ve 1950'li yıllar ile birlikte tekrar batı etkisi ile eserler üretilmeye başlanmıştır. Soyut sanat aslında Türk sanatının yabancı olmadığı sanat anlayışı denilebilir. Bunun sebebi; "en erken örnekleri Orta Asya Hun Dönemi Pazırık kurganlarında karşımıza çıkan örneklerdir".

Türk kültürü ve geleneği, geçmişten aldığı mitolojik bilgi ve metinlerle, Türk-İslam dünyasının inanç sistemi doğrultusunda şekillenen tasvirler, imgeler, motifler ve şekiller, özellikle Ortaçağ sanatında İslamlaşmış bir gelenek içerisinde gelişerek varlığını sürdürebilmiştir (Gültepe, 2019, s. 1493). Bu anlamda, Türklerde soyut kavramının günümüze kadar ulaşabilmesinde bir çok dönemin ve inanç sisteminin etkili olduğu düşünülmektedir.

Soyut anlayışın, Türklerde erken dönemleri temel alacak olursak, öncelikle kıvrık dal üslubunu daha sonra Göktürk alfabelerini ele almak gerekir. Soyutlaşma çabasının en güzel örnekleri olan kıvrık dallar, hakimiyetin ifadesi olarak mücadele sahnelerinde, kozmoloji, gök ve Gök tengri, yaşam, ölüm ve öteki dünya ile ilgili motifler sade ve derin anlamları ile devam sanat eserlerinde öne çıkarıl-

miştir (Berkli, 2020, s. 585). Göktürk alfabeleri, eski Türk çağlarından beri süre gelen yazıtlarda birden çok alfabeyi kullandıkları görülmektedir. Bunlardan (Kök)Türk döneminde yazılmış yazıtların neredeyse hepsi Türk runik yazısıyla yazıldığı bilinmektedir. Runik yazısı, eski Türk çağında Türklerin asıl kullandıkları alfabe değeriinde olmuştur (Alyılmaz, 2015, s. 205).

Runik Türk yazısı sadece taş ve kayalar üzerinde değil çeşitli eşyalar ve nesneler üzerinde de rastlanmıştır. Kurganlardan çıkarılan madeni kaplar ve taşlar, taş levhalar, aynalar, sikkeler, masklar, vb. eserlerin üzerinde yazılı şekilde çok sayıda bulunmuştur (Çoruhlu, 2020, s. 209).

Runik alfabesine bakıldığında birçok harfin belli nesnelerden objelerden ve düşüncelerden yola çıkılarak soyutlandığı görülmektedir. O çağlarda, soyutlamalardan yola çıkarak ifade aracı olarak alfabe oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Tarih öncesi dönemlerden günümüze çizgisel bir üslupla soyutlamaya varan resimler, adeta kavramsal bir nitelik taşırlar (Berkli, Gültepe, 2016, s. 45).

Türk ressamaları, Cumhuriyetin ilanı ile gelen gelişmelerle birlikte yurt gezilerine katılmışlardır. Yurt gezileri, Anadolu'ya açılan yolda yöreselliği Türk resminin ana teması olmasını sağlamıştır. 1940'lara denk gelen bu yöneliş gerçek anlamda yöreselliğin temel alındığı bir dönemdir. Bu bağlamda daha önceleri 1930'lara bakıldığında yurt gerçeklerinden ve Kurtuluş Savaşı'ndan esinlenerek üretilen eserler, yöreselliğin ve gerçekliğin ilk eserleri olsa da öncesinde belirtilen yurt gezileri bundan farklı bir değişim göstererek Türk resminde yöreselliği bir tema haline getirmiştir (Aydoğan, 2008).

Avrupa'da gelişen soyut sanatın Türk sanatına girişiyle birlikte Türk sanatçılar, bu sanat akımına ilgi duyarak çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Bu yıllar aynı zamanda Türk sanatında sanatta ulusallık sorununun gündeme geldiği yıllar olduğundan dolayı sanatçılar, Anadolu'yu tanımak ve Türk insanının kültür ve geleneklerini sanatla birleştirmesini, yakından görmeleri ile başlamıştır. Türk sanatında önemli yeri olan Bedri Rahmi Eyüpoğlu ve Turgut Zaim, ulusal değerler ve kaynaklar konusunda yapmış oldukları çalışmalar ile başka sanatçılardan da kabul görmeye ve yaptıkları eserlerle diğer sanatçıları da etkilemeye başlamışlardır.

Türk Sanatının Soyut Sanata Geçişi

Batılılaşma sürecinin ikinci eşiği olan II. Meşrutiyet'in ilanını takip eden yılda sanatçılar, çoğunluğu Paris'e olmak üzere resim eğitimi almak için Avrupaya gitmiş ve I. dünya savaşı başlamasıyla yurda dönmüşlerdir (Başkan, 1994, s. 29).

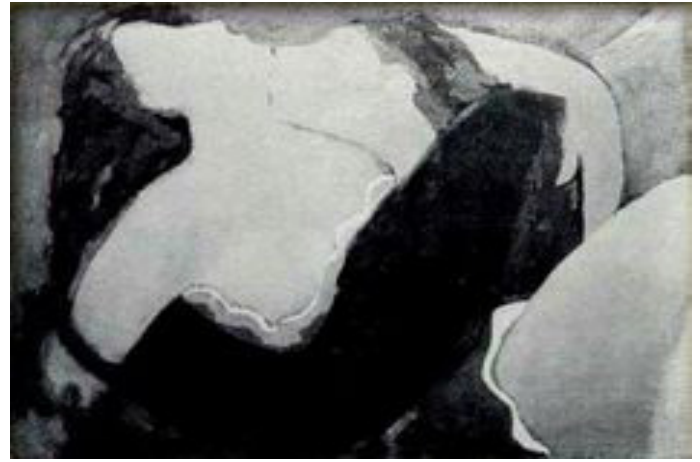
Türk resminde ilk özgür anlatımları olan sanatçılar, Eğitim için Avrupa'ya gönderilen Çallı Kuşağı ressamaları olmuştur. İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Feyhaman Duran, Ruhi Arel, Namık İsmail, Nazmi Ziya Avrupa'da edinmiş oldukları izlenimlerini Türkiye'deki genç sanatçılara da aktarmışlardır (Akdağlı, 2007).

1946 yılında Türkiye'de çok partili döneme geçilmesiyle bu demokratik anlayış ile birlikte sanat alanında da olumlu yönde gelişmeler olmuştur. Herkesin düşüncelerini özgürce ifade edebildiği, modern anlamda düşüncelerin yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir.

1950 öncesi, Türk resminde tamamen batılılaşmış figürün hakim olduğu söylenebilir ancak 1950 sonrasında ağırlıklı olarak, köklerimizde bulunan soyut ve metafizik olanın farkedilmesiyle soyut-soyutlamacı ataklar devreye girmiştir (Eroğlu, 2019, s. 103).

1950 yıllarında ressamalar, soyut alanda yaptıkları çalışmalarında özellikle hat sanatından hareket eden çizgisel anlatımlar denemişlerdir.

Türkiye'de 1950'li yıllarda soyuta ve soyutlamaya karşı duyulan ilgi ve görüşlerin başladığı ayrıca geometrik ve lirik soyutlamaların Türk resim sanatını etkilediği görülmektedir. Birçok sanatçı soyut sanatı ele almış ve çalışmalar yapmışlardır. *Nurullah Berk, Refik Epikman, Cemal Tollu, Salih Urallı, Sabri Berkel*, farklı yaklaşımlar ile daha çok kübist tarzda soyut denemelerde bulunarak çalışmalarını oluşturmuşlardır.

Görsel 2.

Ferruh Başağa "Aşk" 1948, 60 x 85 cm

Ferruh Başağa'nın 1948 yılında yapmış olduğu "Aşk" isimli bir kadın ve bir erkeğin silüetinin soyutlandığı Görsel 2'deki çalışma Türk resim sanatında batılı tarzda çalışılmış ilk soyut resim denilebilir.

1960'lardan sonra gelişme gösteren soyut sanat anlayışına ilgi artmış ve sanat eğitimcileri de soyut sanatı benimseyip bu yöndeki eğitimleri yaygınlaştırmıştır. Ayrıca bu resim sanatçıları tarafından yazılı birçok yayın yapılmıştır. Sabri Berkel, Şemsi Arel, Zeki Faik İzer, Ercüment Kalmık, Nuri İyem, Halil Dikmen, Ferruh Başağa, Adnan Çoker, Cemil Eren, Adnan Turani, Cemal Bingöl, Lütfi Günay soyut anlayışı benimsemiş sanatçılardır (Erdoğan, 2020).

Türkiye'de sanatçılar, kendi soyutlayıcı biçim geleneklerine sahip çıkarak Hat sanatı, minyatür, çini, halı kilim gibi sanatsal değerler taşıyan öğeleri, yeniden canlandıran ve yorumlayan bir süreklilik temposu içine girmişlerdir (Tansuğ, 1997, s. 225).

Modernleşme sürecinin önemli bir gelişmesi olan soyut sanatın farklı eğilimleri vardır. Bunlar;

- Figüratif soyutlama
- Non figüratif soyutlama
- Geometrik soyutlama
- Lirik soyutlama

Çağdaş Türk sanatçıların geleneksel Türk motiflerinden dolayı kolay kavranabildiği için ilk olarak soyut geometrik anlatım ile başlamaları savunulmuştur. 1950 yılları sonrasında soyut geometrik anlatım biçimi tam anlamıyla çağdaş Türk resim sanatında yerini almıştır (Turan, 2016, s. 39).

Görsel 3.

Bedri Rahmi Eyüboğlu, Aşık Veysel, 1955

Bedri Rahmi Eyüboğlu, özgün, hareketli fırça vuruşlarıyla, renkçi, yarı soyut bir anlayış doğrultusunda halk sanatının zengin motiflerinden ve geleneksel süsleme sanatından, Anadolu kadını, Yörük kadını, halı kilim ve yazma motiflerinden esinlenerek sanatını özgün bir dille ifade eden önemli Türk sanatçılarından biridir.

Batılı formların eklektik üslubunun etkileri, Osmanlı'nın son döneminde neredeyse bütün sanat alanlarında etkili olmasına rağmen özellikle detaylarda geleneksel çizgilere bağlı kalınmıştır (Berkli, Gültepe, Pinar, 2021, s. 23). Bu sayede birçok sanatçı gibi Bedri Rahmi Eyüboğlu da halı kilim vb. çalışmalarında geleneksel etkileri devam ettirerek soyut anlamda kendinden söz ettirmiştir.

Konstrüktivist ve kübist akımlar içerisinde gösterebileceğimiz sanatçılar, Alman Fransız modern sanat öğretilerinin ilkelerini ülkeye yansıtabilecek deneyimlerden de geçerek, Zeki Kocamehi, ve Ali Çelebi'nin konstrüktif yaklaşımlarını Cemal Tollu, Nurullah Berk, Zeki Faik İzer'in kübizmi ve giderek Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun folklorik eğilimleri izlemiştir (Tansuğ, 1997, s. 141).

Görsel 4.

Adnan Çoker, Yarım Küreler ve Mor Kare, 1995

Adnan Çoker, ülkemizde geometrik non-figüratif resmin öncülerinden biridir. Yurt dışından döndükten sonra yazısal eğriler ile düzlemlerin karşılığında espas ve ritm sorununu irdelemeye başlamıştır (Akdağlı, 2007).

1968 sonrası gelişen resim anlayışında, Selçuklu ve Osmanlı mimarisinden elde etmiş olduğu bazı görsel etkilenmelerin ortaya çıktığı görülmektedir. Mimari öğeler olan Kubbe, kemer ve niş resimlerinde görülmeye başlamıştır (Özkan, 2012).

Adnan Çoker'e ait olan görsel 4 ve görsel 5'deki eserlerinde de görüldüğü gibi Selçuklu ve Osmanlı mimarisinden etkilendiği görülmektedir. Bu görsellerdeki gibi pek çok eserinde siyah fon üzerine geometrik şekillere indirgediği kubbe, sütun, kemer vb. mimari öğelerden yararlanmıştır.

Görsel 5.

Adnan Çoker, Kubbeler Serisi, 1993, 70x50 cm

Şemsi Arel, geometrik non-figüratif anlayışı benimseyen ve katı, donuk formlarda soyut bir yazıyı, resimlerinde motif olarak kullanan dönemin önemli sanatçılarından. Şemsi Arel hat sanatından aldığı öğeleri rastgele ve içgüdüsel olarak almamıştır tam tersine bilinçli şekilde çalışmalarında yer vererek kompozisyonlarını dengeli ve daha akılcı bir şekilde düzenlemiştir. Sanatçı, özgünlük arayışlarında bazen Batı resimlerine yönelirken, bazen de Arap harflerinden etkilenmiştir; böylece Doğu-Batı sentezinde Hat sanatını kullanmıştır. (Akdağlı, 2007, s. 45)

Görsel 6.

Şemsi Arel, Yeşilli Kompozisyon, 81x116 cm

Görsel 6'da sanatçı, açık yeşil zemin üzerine geometrik şekiller ve hat sanatından harflerin olduğu görülmektedir. Resimsel bir yaklaşımla oluşturulan kompozisyonda, açık, koyu renk dengesine dikkat edilerek harfler lekese bir biçimde yerleştirilmiştir.

Hat sanatında soyutlama iki biçimde görülmektedir. Bunlardan biri harflerin soyutlanarak, diğeri ise soyut bir harf formu olarak ele alınmıştır. 1950 ve 1960'lı yıllarda Cemal Bingöl, Fahrünişsa Zeid, Selim Turan, Arif Kaptan, Şemsi Arel, Erol Akyavaş, Adnan Çoker, Nuri İyem, Sabri Berkel gibi sanatçılar harflerin, çizgisel akıcılığı ve hareket yeteneğinden faydalananak soyut ve soyutlamacı tarzda kompozisyonlar oluşturmuşlardır (Akdağlı, 2007).

Görsel 7.

Sabri Berkel, Motif, 1961, 38.5 x 33.5 cm., Karışık Teknik

Sabri Berkel, 'Motif' isimli çalışmasında Hat sanatını kullanmıştır. Çizgi ve renk hakimdir. Çalışmaya bakıldığında İslam sanatının etkileri görülmektedir. Çalışmanın Arka planında siyah zemin kullanıldığı görülmektedir. Yazıyı beyaz renkte kullanarak ön plana çıkarmıştır. Sabri Berkel eserini karışık teknik ile yapmıştır (Tatari, 2015, ss. 100-101).

Sabri Berkel, sürekli yeni arayışlar içerisinde farklı tekniklerde ve farklı sanat akımlarını ele alarak çalışmalar yaptığı görülmektedir. Kübizm akımını da aynı zaman da ele alarak soyut sanatı farklı açılardan değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Görsel 7'deki Hat sanatını kullanarak yaptığı çalışma gibi birçok çalışmasında arka planda yer verdiği siyah fon gibi farklı renklerde ve çeşitli soyutlanmış Hat sanatı yazıları kullanmıştır. Sanatçının, hat sanatını ele alarak okunurluğundan ziyade estetik açıdan soyutlamacı yaklaşımla ele almıştır.

Görsel 8.

Halil Akdeniz, "Anadolu Uygarlıkları-Kültürlerarası", 200x90 cm., T.Ü. Akrilik, 1994

Genç kuşak ressamlardan Halil Akdeniz, geometrik non-figüratif anlayışla çalışan geniş bir teknik çeşitlilik içinde gelişim göstermiştir. Figüratif çalışmaları 1970'lere kadar sürmüştür. Bu yıllardan sonraki çalışmaları salt bir geometrizmaya yönelmiştir. Soyut anlatım içinde, kesin, geometrik, düz renkli yüzey ve çizgilerini giderek yatay dikey yöne çeviren bir dili vardır (Akdağlı, 2007, s. 52).

Sanatçı çalışmasında, taş görünümlü bir yüzey üzerine şekilleri yerleştirmektedir. Açık, koyu, ve orta tonlarda yatay ve dikey çizgiler kullanarak kompozisyonunu oluşturmaktadır.

Halil Akdeniz, Türkiye'nin farklı yörelerindeki Anadolu Uygarlıklarına ait damga, işaret, harf gibi imgeler ile çağdaş imgeleri bir araya getirerek sanatını oluşturmıştır.

Sonuç

Sonuç olarak bakıldığında Türk Sanatı, Avrupa'da gelişim gösteren soyut sanata göre farklılıklar gösterebilmektedir. Bu farklılıklar soyut sanatın gelişim süreci olarak değerlendirilebilir. Batıda farklı akımların, sanatçıların denemeleri ve çalışmaları doğrultusunda ortaya çıktığı söylenebilir. Türklerde ise eski dönemlerden beri bu düşüncenin var olduğu sanat eserlerinden anlaşılabiliyor. Bunun sebebi Türklerin köklü geleneğine sahip olmaları gösterilebilir. Türklerin yüzyıllardır geleneklerine bağlı kaldıkları görülmektedir. Bunun sebebi, yüzyıllardır süregelen gelenek, kültür ve sanat gibi birçok değerlere hala sahip çıkmaları gösterilebilir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde Türk sanatçıları da eserlerine bu kültür ve gelenekleri çalışmalarında yer vererek değerlerine bağlı kalmışlardır.

Türklerin geçmiş dönemlerden beri mimari, el sanatları ve diğer bütün sanat dallarında hâkim oldukları görülmektedir. Soyut anlamda çalışma yapan sanatçılarımız, Geleneksel el sanatlarından, halı-kilim, yazmalar, dokuma örnekleri, nakışlar, simgeler, Türk ru-nik alfabeleri, damga ve petroglif (kaya resimleri) soyutlanmış örneklerden yararlanmışlardır. Türk sanatçıların yararlanmış oldukları eski Türk sanatlarına bakılacak olursa, aslında soyut sanatın Türk sanatında yüzyıllar öncesinde var olduğu söylenebilir. Geleneksel Türk sanatları, soyut olarak ele alındığında, günümüz soyut sanatında yer alan soyutlamanın, deformasyonun, duygu ve düşüncenin sanat eserine aktarılmasının Türk Sanatında da var olduğu dile getirilebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir-A.B.; Tasarım-A.B., Ş.K.; Materyaller- A.B., Ş.K.; Denetleme- Ş.K.; Kaynaklar- A.B., Ş.K.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi- A.B.; Analiz ve/ veya Yorum- A.B., Ş.K.; Literatür Taraması- Ş.K.; Yazıyı Yazan- A. B.; Eleştirel İnceleme- A.B., Ş.K.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept - A.B.; Design- A.B., Ş.K.; Materials- A.B., Ş.K.; Supervision- Ş.K.; Resources- A.B., Ş.K.; Data Collection and/or Processing- A.B.; Analysis and/or Interpretation- A.B., Ş.K.; Literature Search- Ş.K.; Writing Manuscript- A.B.; Critical Review- A.B., Ş.K.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Akdağlı, S. (2007). *1950 sonrası Türk resminde soyut eğilimler* (Tez no. 210502). [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez veri tabanından erişildi.
- Alyılmaz, C. (2015). *İpek yolu kavşağının ölümsüzlük eserleri*. Ankara: Cem Veb Ofset San. Tic. Ltd. Şti.
- Antmen, A. (2021). *20. yüzyıl batı sanatında akımlar*. Sel Yayıncılık.
- Aydoğan, E. B. (2008). Sanat eğitiminde bir duayen sanatçı Bedri Rahmi Eyüboğlu ve 10' lar grubu. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 312-326.
- Başkan, S. (1994). *Osmanlı ressamlar cemiyeti*. Çardaş Basım Yayıncılık.

- Berkli, Y. (2020). Avrupa sanatının temellerinde orta asya Türk sanatının izleri. *Ekev Akademi Dergisi*, (81): 571-586.
- Berkli, Y. & Gültepe G. (2016). Sanat metafor ve dönüşüm. *Sanat Dergisi*, (30): 44-51.
- Berkli, Y., Gültepe, G., Pınar, M. (2021). Osmanlı Devleti'nin kumaş sanatına verdiği önem. *Sanat ve İkonografi Dergisi*, (1): 19-27.
- Bonfand, A. (2015). *Soyut sanat*. (İ. Ergüden, Trans.) Dost kitabevi.
- Çoruhlu, Y. (2020). *Erken devir Türk sanatı* (4.basım ed.). İmak Ofset Basım Yayın San.
- Erdoğan, E. (2020). Çağdaş Türk sanatında soyut dönem. *Türk Kültürü ve Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 100-113. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/turkolojiaarastirmalari/issue/52618/651020>
- Eroğlu, Ö. (2019). *Türkiye'de resim sanatı*. Tekhne Yayınları.
- Gece, Ş. (2020). *Modern ve Postmodern Dönemlerde Soyut Sanat Felsefesi*. İzmir: Cem Yayınevi.
- Gültepe, G. (2019). Subjeden objeye görsel plastik bağlamında mitolojik tahayyül. *Turkish Studies-Social Sciences*, 14(4), 1489-1498. doi:10.29228/TurkishStudies.22948
- Hodge, S. (2019). *Sanatın kısa öyküsü*. (D. Öztok, Trans.) Hep kitap.
- Öndin, N. (2019). *Modern sanat*. Hayalperest yayınevi.
- Özkan, Ö. (2012). *Çağdaş Türk resminde soyut ve soyutlama yaklaşımları bağlamında yapı ve içerik sorunları* (Tez no. 331896). [Sanatta yeterlik tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü]. YÖK Tez veri tabanından erişildi.
- Tansuğ, S. (1997). *Çağdaş Türk sanatına temel yaklaşımlar*. Bilgi Yayınevi.
- Tatari, A. D. (2015). *Çağdaş Türk resmindeki soyut eğilimler ekseninde sabri berke*. İstanbul: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, Y. (2016). *Türk resim sanatında soyut geometrik yaklaşımlar* (Tez no. 454289). [Yüksek lisans tezi, Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez veri tabanından erişildi.
- Yaşar, N. (2019). Türk resim sanatında soyut eğilimler. *Konya sanat dergisi*(2), 1-14.
- Yılmaz, N. T. (2009). *Türkiye'de soyut sanatın gelişimi içerisinde burhan uyur'un yeri* (Tez no. 240991). [Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez veri tabanından erişildi.

Görsel Kaynakça

Görsel 1.

[First abstract watercolor, 1910 - Wassily Kandinsky - WikiArt.org](#)

Görsel 2.

Osman, K. (2002). Altmışbeşinci Sanat Yılında Ferruh Başağa.

Görsel 3.

[Asik Veysel. 1955 - Bedri Rahmi Eyuboglu - WikiArt.org](#)

Görsel 4.

[Oil Paintings Art Maker Roseville CA - Painters Tips and Techniques](#)

Görsel 5.

[Adnan Çoker \(1927\) "Kubbeler Serisi" - Artam Antik A.Ş. Müzayede](#)

Görsel 6.

Ahmetoğlu, Ü. ve Denli, S. (2013). Soyut dışavurumculuğun ortaya çıkışı ve türk resim sanatına yansımaları. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3(8),173-188.

Görsel 7.

Tatari, A. D., (2015). Çağdaş Türk resmindeki soyut eğilimler ekseninde Sabri Berke. İstanbul: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Görsel 8.

Akdağlı, S. (2007). *1950 sonrası türk resminde soyut eğilimler* (Tez no. 210502). [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. YÖK Tez veri tabanından erişildi.

Structured Abstract

In this research, the abstract works of Turkish artists after 1950 were identified and their relations with the early Turkish arts were examined. The method used in the research was studied according to historical research and survey methods from qualitative research data collection techniques. The research process was conducted with the literature review method. The art of painting in Europe was based on the 'object' until the 19th century. In the 19th century, it is seen that it reached its climax. It was thought that what would be done after this process should be different from what had been done until that day. Along with society and life, artists and the art of painting have also changed. In the twentieth century, with the advancement of industry and technology, developments were also seen in the field of art. Developing with the 20th century, abstract art became an art movement where artists could easily convey their thoughts and feelings. The fact that artists had not been able to achieve this freedom until then made abstract art important. In the process leading to abstract art in the West, the art movements and artists of that period were influential in the emergence of abstract art. Paul Cézanne, one of the most important artists, laid the foundations of abstract thought by geometrizing objects and objects, his view of art that influenced the formation of the cubism movement. The artists of that period reconsidered Cézanne's conception of objects in a different way, both in form and color. The abstract understanding pioneered by Kandinsky, Delaunay's lyrical abstractions, Mondrian's longing for the harmony of the physical and spiritual worlds, which determined the universal framework, and Malevich's spiritual paintings that opposed the technological world strengthened their position and influenced many European and US art circles after World War II. It was inevitable that Turkish painting, which turned towards the West, would not be unaffected. While there was a process of abstraction in European art, the process of abstraction in Turkish painting in the same period could not develop as it did there. Abstract painting was incorporated into our art of painting without undergoing a natural process. The fact that Turkish artists were nourished by their own culture and history while working in abstract style provided them with rich materials. The fact that Turks have had an important place in the field of art since early times has given them a great accumulation. Among these accumulations; we can count stamps, alphabets and Turkish handicrafts. Turkey's intensive work process after 1927 on artistic activities in painting and sculpture in the direction of art and culture, especially in terms of modern art, turned its direction to Anatolia with the effect of World War II, and with the 1950s, works with western influence began to be produced again. Abstract art can actually be said to be an understanding of art that Turkish art is not alien to. The reason for this; "the earliest examples are the examples we encounter in the Pazırık kurgans of the Central Asian Hun Period". If we take the early periods of abstract understanding in the Turks as a basis, we should first consider the curly branch style and then the Göktürk alphabets. The Curled Branch Style, as can be understood from the meaning of the word, is the style created by transforming the plants that Turkish Art has constantly observed in nature into a new design as a source of inspiration. With the developments that came with the proclamation of the Republic, Turkish painters participated in trips abroad. The trips abroad made localism the main theme of Turkish painting on the road to Anatolia. This orientation, which coincided with the 1940s, was a period in which localism was taken as a basis in the real sense. With the introduction of abstract art, which developed in Europe, to Turkish art, Turkish artists became interested in this art movement and started to work on their works. Since these years were also the years when the question of nationality in art came to the agenda in Turkish art, the artists started to get to know Anatolia and to see closely how Turkish people combine their culture and traditions with art. Bedri Rahmi Eyüpoğlu and Turgut Zaim, who have an important place in Turkish art, began to be accepted by other artists with their works on national values and resources and to influence other artists with their works. In the 1950s in Turkey, it is seen that the interest in and views on abstraction and abstraction began, and geometric and lyrical abstractions influenced Turkish painting. Many artists dealt with abstract art and made works. Nurullah Berk, Refik Epikman, Cemal Tollu, Salih Urallı, Sabri Berkel, created their works by experimenting with different approaches and abstract experiments mostly in cubist style. Ferruh Başağa's 1948 work "Love", in which the silhouettes of a man and a woman are abstracted, can be called the first abstract painting in the western style in Turkish painting. After the 1960s, interest in the abstract art concept, which developed after the 1960s, increased and art educators adopted abstract art and popularized education in this direction. In addition, many written publications were made by these artists. It has been argued that contemporary Turkish artists should first start with abstract geometric expression because it is easy to grasp due to traditional Turkish motifs. After 1950, abstract geometric expression took its place in contemporary Turkish painting. As a result, Turkish art can show differences compared to the abstract art developed in Europe. These differences can be evaluated as the development process of abstract art. It can be said that different movements in the West emerged in line with the experiments and works of artists. In the Turks, it can be understood from the works of art that this idea has existed since ancient times. This is because the Turks have a deep-rooted tradition. It is seen that Turks have adhered to their traditions for centuries. The reason for this can be shown by the fact that they still protect many values such as tradition, culture and art that have been going on for centuries. When it came to the Republican period, Turkish artists also adhered to their values by including these culture and traditions in their works.